

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 13. 10. 1993

◆ lecture, Czech, origin: 13. 10. 1993

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1993]

13. 10. 1993

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

...vědomosti o filozofii a kdy filozofujeme. Pochopitelně můžeme filozofovat o filozofii, ale to je velmi nesnadná záležitost a patří to až do...

Tady to je naprosto mastný. Co se to tady... Prosím vás, kdo tady co dělal? To takhle uklízejí? To ještě dnes od včerejška je mastný. Čím? To byla roštěnka nebo co to je? To není roštěnka, to zůstává na prstech. Roštěnka by musela vyschnout. Já, proč to mám mastný tady hned? Podívejte se. No to je teda... To jsou čuňata. To musíme dát pryč. Tady není možno bejt prostě.

Takže podobně při zkouškách musíte rozlišovat, když je otázka, tak vy tam musíte předvádět filozofování, nikoliv své vědomosti o filozofii. Ty vědomosti se předpokládají. Já nezkouším z vědomostí, ze znalostí, nýbrž vy musíte ukázat, co na základě těch znalostí jste schopni k danému tématu, které dostanete ke zkoušce, říci. Je to trošku jinak než ve všech ostatních oborech. Bohužel nebývá zvykem to takhle říkat, ale tím pádem se stane, že vládci dělají zkoušky lidi, který prostě v životě neměli projít studiem filozofie, a naopak praskají lidi, kteří začnou filozofovat a to vyhození, že neumějí odříkat nazpaměť nějakou polovinu. Prostě to se časem vytříbí, ono ve světě to není o tolik lepší.

My jsme si ukazovali, jak filozofie má cosi specifického, co ji odlišuje od všeho ostatního. A zároveň ta filozofie si musí být vědoma toho, že to není žádné privilegované místo, na kterém by se mohla usadit v spokojení. Jestliže má jakési zvláštní poslání a zvláštní povinnosti, tak to vždycky musí aplikovat sama na sebe. Čili filozofie, která není schopna se zabývat také sama sebou, posuzovat své postupy myšlenkové a to velmi kriticky, tak se vlastně vyřazuje z řady těch filozofií, které jsou kompetentní. Všeobecně. Nemůže dělat u sebe výjimku. Čili i když to vypadá jako jakési privilegium, tak to není privilegium, které by nebylo podrobena těm normám, kterých se dovolává filozofie a které aplikuje na kritiku myšlení těch druhých.

A teď důležitá věc je, že ta filozofie prostě nemůže filozofovat na úrovni bez hlubokých znalostí nebo lépe řečeno bez hlubokého proniknutí do dosavadní tradice filozofické. Že je potřeba znalost minulosti filozofickou mnohem podstatněji, mnohem víc, než je toho zapotřebí v každé jiné vědě. Konec konců ve fyzice nemusí ten fyzik znát dějiny fyziky. To je cosi navíc. Ale není to způsob, jak dělat fyziku. Ve filozofii naopak neexistuje způsob filozofování, který by nebyl zároveň nějakou formou interesován na tom, co se dosavad promyslelo. Čili není možno filozofovat dnes a nevědět, co se filozofovalo v minulosti. Zároveň ale platí, že není možno filozofovat tak, že se jenom nořím do minulosti a nebýt v tom, jak se nořím, nebýt současným filozofem. To jest nemůžeme to oddělit od sebe tak, že by první předpoklad byl prohledat celé dějiny dosavadní filozofie a pak se rozhodnout, jak budu sám filozofovat. Už to, jak se zabýváme těmi dějinami filozofie, tak už to je způsob, jak se stáváme filozofy. A pokud to neděláme filozoficky, to jest pokud se těmi dějinami filozofie nezabýváme jako filozofové, tak se jimi zabýváme špatně a nerozumíme jim. Nebo rozumíme jim špatně.

Obojí patří k sobě. Že to je tak, že jsou lidé nadaní spíš schopností interpretovat a jsou jiní lidé nadaní spekulativní schopností, to už tak je. Ale to neznamená, že třeba takový nejspekulativnější myslitel tohoto století, nejvýznamnější spekulativní myslitel Heidegger, že by se mohl nezabývat minulostí. On se zabývá minulostí, ovšem ta jeho spekulativnost se zobrazí v tom, že jemu o posledu nejde o to, jak to ten který filozof opravdu myslel. To jest on není svým myšlením při tom druhém filozofovi, nýbrž

on si ho vyloží určitým způsobem tak, aby ukázal, jak lze jeho celé koncepce převzít do současného filozofického myšlení, a nebo naopak jak to nelze. Takže ukáže, že toto je definitivně pryč, že to definitivně skončilo a že už nikdo nemůže na to navazovat, leč protože je negramotný.

Tedy tyhle dvě věci patří k sobě a tudíž zjednodušeně řečeno, filozofovat znamená navazovat na jisté tradice. Těch tradic je ovšem mnoho a je třeba si mezi nimi vybírat. Vy se pamatujete na tu schůzku společnou pro první ročníky, kde Pinc říkal, že ono to tady je jako v životě. Že prostě předem nevíte, jak bude který ten seminář vypadat, který si vyberete, a že teda to poznáte dodatečně a pak už je pozdě, poněvadž už jste ho absolvovali. Že v životě je to taky tak. Vy nevíte, kterou cestou se dát, vy to musíte posoudit, pokud to jde, a jinak riskujete. Čili toto platí také pro filozofii, ale škola vlastně je zřízena vždycky proto, aby nějak napomáhala tomu, abyste se nedopouštěli těch nejhrubších omylů.

Pochopitelně zase to má jisté meze, protože také ti, kdo vám radí, vlastně musí na určité úrovni se těch rizik dopouštět a také oni se museli vždycky pro něco rozhodnout. A i když jim to dosud vychází, někdy je to tak, že prostě někdo začne s určitým typem filozofování a pak prostě už se bojí na něco jiného přejít, i když třeba se mu zdá, že to tak trochu skřípe, ale teď znova, že jo, ve čtyřiceti, v padesáti letech úplně to všechno změnit... No tak to dělají jenom takoví hazardéři, že jo, jinak už každý je radši usazený. Takže ve filozofii je to trochu jinak než ve fyzice. Ve fyzice tam je nejlépe dávat pozor na to, co dělají ti třicetiletí, že. Ti mají nejlepší nápady, protože nejsou ještě zatíženi mnoha zkušenostmi. Ve filozofii je to jinak, že tam zas to, co dělají třicetiletí, je ještě vůbec... prostě tam se vůbec nedá ukázat ani projevít, jestli to má perspektivu nebo nemá. Tam se dá jediné ukázat, že to je třeba blbý. Když je to blbý, no tak to se pozná i v patnácti, ve dvaceti, ve třiceti stejně jako v šedesáti. Tak to je jednodušší. Ale teda když nemůžete to odhalit jako nějakou špatnou cestu, jako špatnou eventualitu, tak je třeba se spolehnout. A znalost dějin filozofie vám trochu umožňuje se v tom vyznat, protože když někdo filozofuje a vypadá to velice pěkně, a vy ho přistihnete, že nezná dějiny filozofie, tak se můžete s největší pravděpodobností sázet, že je to filozoficky vadné. To by byla náhoda, aby prostě bez znalosti dějin filozofie někdo vymyslel něco, co by obstálo déle než dva, tři roky.

Na druhé straně jsou filozofové, já jsem měl tu zkušenost poznat jednoho takového, přečetl jsem několik jeho knih a měl jsem dojem, že je to takový filozofující žurnalista. Tak trochu ohrnoval nos nad historií filozofie. Jenže on přijel a v diskusi se ukázalo, že má hluboké znalosti, opravdu podstatné znalosti starověké filozofie. Ačkoliv o tom nikdy nepsal, nebo skoro nikdy. Tedy to, že se někdo vyzná v dějinách, že má na to naprosto jasný pohled – a vyznat se v dějinách neznamena naučit se nazpaměť dějiny filozofie nějakého autora – to znamená, že vy se musíte s těmi filozofy setkat, vy musíte číst jejich věci.

Nikdy nespolehejte na sekundární literaturu. Sekundární literatura je důležitá, ale vždycky je třeba ji kontrolovat tím, že ji konfrontujete s originály. Nespolehejte ani na překlady. Vždycky si zkontrolujete všechno, co patří k věci. Ta nesnáze u nás je, že nejsou pohromadě, nemáte knihovnu, kde když potřebujete zkontrolovat třeba jednu věc Bergsona, tak abyste šli a tam byl. Nebo potřebujete něco z Tomáše Akvinského a potřebujete to zkontrolovat, aby to tam bylo. Pohromadě všechno, abyste nemuseli týden shánět, kde ta kniha je, abyste mohli jednu věc zkontrolovat. Kultura každé společnosti spočívá v tom, že jsou místa, kde je možno takovéhle věci provádět. U nás nejsou. To je potřeba dohonit.

Ale musíte vědět, že toto jsou ty normy. Že když skutečně chcete věnovat svůj život následování nebo pokračování v cestě nějakého velkého myslitele, tak vy toho velkého myslitele musíte přečíst a zároveň zkontrolovat. Prostě se jen tak odevzdat nějakému mysliteli, to je o hodně horší, než se odevzdat nějakému žvanivému politikovi.

Takový muž může velice přesvědčovat, může působit na lidské emoce a na to všechno, velký vůdce třeba. V dějinách byli takoví, dokonce organizačně schopní, kteří dovedou převorovat celou společnost, ale prostě když nevíte, k čemu to dělá... On může být úspěšný tím, že dá do pořádku obchod, dá do pořádku techniku, pěstuje vědy. Vždyť co Napoleon znamenal pro francouzskou vědu? Tažení do Egypta; on s sebou, teď nám to kdosi připomněl v jednom článku nedávno, on s sebou měl celou takovou jednu kompanii vědců. A ty strašlivě chránil, aby se jim něco nestalo. A jakmile něco dobyl, tak tam pustil vědce, aby to nejdůležitější zachránili a pokud možno to přepravili k přesunu do Francie. Většinu toho mu pak Angličani zabavili a odvezli to do Anglie, ale na tom nezáleží. Vědci byli ve velké úctě u Napoleona. Od té doby bohužel už u politiků vědci nemají toto vysoké postavení a jsou považováni za takové nákladné a někdy obtížné služby. Které je potřeba zaplatit, ale jsou protivní a furt kecají do něčeho, do čeho nemají, místo aby dělali tu práci, za kterou jsou placeni.

V té filozofii, co jsme si teď řekli, vlastně to není nic tak zvláštního, platí to pro celý život. Také život nemůžete začínat úplně od začátku. Každý z vás začínal v rodině tak, že se naučil tomu, co je běžné v té rodině, co je běžné v té společnosti, prostě přebírá zkušenosti nesčíslných generací. Nejenom té živé, ale skrze tu živou generaci těch starších také všech těch předků. Tedy není to vlastně nic mimořádného, je třeba jenom to zdůraznit, že v té filozofii tahleta vazba k té minulosti, to, že při každé vhodné příležitosti, když něco myslíte, se vracíte do minulosti a konfrontujete to s těmi starými mysliteli. Každý to dělá trochu jinak.

Mě nejvíc napadají předsokratci. Já se nejčastěji vracím k předsokratikům. Snad je to proto, že mně dopřávají větší svobodu než ti ostatní, poněvadž máme z nich jenom zlomky. A ty zlomky jsou tak podstatné, že u těch ostatních filozofů se vlastně nakonec stejně vracíte jenom k takovým některým místům. Nikdy ne k těm celkům. Nebo když k těm celkům, tak je to vždycky problém, jestli tomu nepropadnete.

Čili ve filozofii je opravdu ten vztah k filozofické minulosti neobyčejně důležitý. A přitom ho nelze chápat tak, že veškerá filozofie je jenom vracení se k minulosti. To někteří dneska říkají, že filozofie je u konce a že vlastně z filozofie už zbývá jenom povídání nebo přemýšlení o té filozofii staré. To není pravda. Ale i to, že je tolik lidí, kteří tohle říkají, je potřeba nějak interpretovat, a to zavazuje. Musíte vysvětlit i to, když ti druzí dělají, když jsou to zajímaví, interesantní, ale také vážní, závažní myslitelé a jsou v omylu, tak vaší povinností je taky ten omyl vysvětlit a vyložit. Ani vy se nesmíte toho omylu dopustit, a když se ho vyvarujete, tak to není jenom na základě nějakého tušení, že dělají chybu. Vy musíte přesně vědět, proč ji dělají a jak je to možné, že vy se tomu vyhýbáte. Není to náhodou tak, že naopak vy děláte tu chybu a oni mají pravdu? Tuto otázku si vždycky znovu musíte klást.

A pochopitelně, když ani vaše vlastní myšlení není možné bez té minulosti, tak musíte vědět, že také to platí pro kteréhokoliv jiného myslitele. A také myslitelé starší se zase neobešli, nebo neměli obejít bez té minulosti, a vy je musíte posuzovat také z tohoto hlediska. Čili tohle vám například pomůže k tomu, abyste si uvědomili, že dneska ten vztah k minulosti je jiný, než byl ve starém Řecku. Aristoteles se také zabýval předsokratiky, ale úplně jiným způsobem, než to děláme my vůči filozofům minulosti. Je to jinak. My už myslíme dějinně, Aristoteles nemyslel dějinně. Takže i proto je to důležité.

A tak jako v tom životě vůbec, nejenom v lidském, platí i ve filozofii, že začínáme ještě neorientovaní. Neorientovaní ve světě vůbec a neorientovaní samozřejmě také ve filozofii. A teď mluvíme spíše o tom světě. Začínáme neorientovaní ve světě, do něhož přicházíme vlastně při tom zrození daleko chudší než jiná mláďata, i těch nejvyšších primátů, těch nejvyšších savců a obratlovců. Jiné živé bytosti jsou vybaveny přinejmenším mnoha instinkty, takzvanými. Ať už to znamená cokoliv, nebudeme se u toho zdržovat, většinou je to krycí název pro něco, čemu nerozumíme. Jenom víme,

že to funguje, ale vlastně jak to funguje, nemáme ponětí. V tomto smyslu platí Gehlenův – Arnold Gehlen – termín, že člověk je Mängelwesen. Je nedostatková bytost. Bytost, která má obrovské nedostatky. Ono to svým způsobem platí i pro jiné vyšší bytosti.

Třeba kočka, když se narodí, tak není schopná obstát tak, jako když se vylíhnou želvičky v teplém písku někde na břehu mořském. O kořata se musí kočka starat dosti dlouho, než jsou schopná pohybu, než vůbec vidí, jsou slepá a tak dále. Tohle mimochodem ukazuje – mluvíme o tom, co to je člověk, ten Mängelwesen – takže můžeme použít skok k jinému mysliteli, Portmannovi, Adolfu Portmannovi, biologovi, který má filosofické vzdělání a perspektivu vidí dál, než bývá zvykem u biologů. Takže teď zopakujme něco, co říká on v této souvislosti.

Nejsou všechna mláďata vyšších tvorů, ve smyslu vývojovém, taková, jako jsou kořata nebo štěňata a podobně. Víte, že třeba koza, když se narodí kůzle, nebo hříbě, tele, hned jsou během velmi krátké doby deseti, patnácti minut schopna se postavit na nohy a doprovázet tu kozu. Ne sice fofrem, ale trvá to dosti krátkou dobu. Tohle platí pro mnoho divokých zvířat, antilopy, dokonce žirafa. Žirafa, když se narodí, spadne asi ze dvou metrů a za chvíli už je schopna doprovázet malé stádo žiraf.

Pochopitelně to stádo je ohleduplné, neutíká fofrem, ale přece jenom to mládě vypadá úplně jinak než štěně. Totéž je u ptáků. Jsou ptáci, kteří se narodí a hned se pohybují, a jsou ptáci, kteří nejsou schopni samostatné existence a musejí být krmeni, zůstávají v hnízdě a tak dále. Třeba kachny a kuřata okamžitě běhají a jsou vybaveny instinktem. Když čerstvě uměle vylíhnuté kuře dáte na papír, na kterém uděláte inkoustové tečky, reaguje tím, že klove do těch teček. Ono ještě neví, jaký je rozdíl mezi zrníčkem a tečkou. Prostě klove do toho, kdyby náhodou.

To je ta instinktivní výbava. Ta funguje hned. Ale jsou jiní, kde to nefunguje, kde naopak ty instinkty jsou zaměřeny k něčemu jinému. Prostě to mládě dovede zvolte vyvrhnutou potravu, kterou přinese pelikán, vylovit svým zobákem. Umí to většinou bez zranění rodiče. Takže Portmann to rozděluje na dvě skupiny. Na ty, kteří v tom hnízdě zůstávají, těm říká Nesthocker. Hocker je dřepět, prostě dřepí v tom hnízdě. A potom Nestflüchter, kteří hned utíkají, Flucht je útěk, ty, co utíkají z hnízda hned. Narodí se a už jsou schopni pohybu.

A teď udělal zajímavou věc, že se začal tázat na něco, co ačkoliv biologové věděli odedávna, nikdo se na to takto nezeptal. Jak je možné, že když se narodí malá opička, je během čtvrt hodiny schopná se udržet na těle matky tím, že se rukami chytne za kožich tak, že nespadne? Matka opice skáče po větvích a to dítě jí nespadne. Kdežto člověk se rodí a tohle není schopen. Pravda je, že ty ručičky jsou schopny trošku něčeho, když dáte prst, ale v žádném případě se neudrží. Opička je celkově pohyblivější, dítě dřepí v postýlce v tom počátku a nehýbá se strašně dlouho, nebo se hýbe tak, že by v žádném případě nemohlo doprovázet svou společnost. Jak je to možné? Jsou si biologicky tak blízko a vypadá to tak, že opice patří do těch Nestflüchter a člověk patří do Nesthocker. Do jiné skupiny. Což je kuriózní.

Stanovil si plán a začal sledovat embryonální vývoj opice a člověka. Udělal si grafy. Ukázalo se, že průběh vývoje opice i člověka je naprosto analogický, jen s tím rozdílem, že zatímco opice se rodí v této etapě, člověk se rodí někde v tomto místě. Takže vlastně embryonální vývoj člověka by měl končit přibližně o dvanáct měsíců později, kdyby to byla naprostá analogie. Člověk se tedy rodí podstatně předčasně. Místo těch jedenadvaceti měsíců za pouhých devět měsíců.

Tady hrají roli ještě různé jiné věci. Já jsem kdysi četl Frankenbergerovu – to byl český embryolog – knížku, která vyšla ještě za protektorátu v té vysokoškolské učebnici, která se jmenovala O původu člověka nebo nějak takhle. Tam tento autor kladl otázku, jak vypadá perspektiva lidského rodu, když hlava zjevně je čím dál větší a dříve nebo později přijde doba, kdy neprojde pávním. Takže lidský rod

vlastně vyhyne buď na to, že děti se budou rodit poškozené, nebo že se při každém porodu poškodí matka do té míry, že buď nepřežije, nebo už nebude mít moc další děti. Prostě že tady je jakýsi vývojový trend, který když protáhneme dál, tak to znamená konec lidského rodu. Na tuhle otázku vlastně, aniž ji znal – jistě nebo znal odjinud a nikoliv od Frankenbergera – odpovídá ten výzkum Portmannův, protože se ukazuje, že už před děsně dlouhými lety docházelo k tomu předčasnému rození dětí, a tím byla taky vyřešena ta možnost, že ta hlavička tak rychle roste, aniž by to znamenalo konec lidského rodu. Otázka je, jestli to je jediná věc, kterou můžeme uvést do korelace s tím předčasným narozením. Jiná korelace je vidět z toho, že my víme, když slepice sedí na vejcích, tak že v jistém pokročilejším stadiu sezení se baví, komunikuje, hlasově komunikuje s těmi ještě nevysazenými kuřaty, která jsou ještě ve vejcích a ještě se nevyklubala. Dokonce byl pokus, že se hlasy oboustranně nahrávaly a bylo možno z magnetofonové nahrávky slepičího hlasu vyvolat odpověď vajec, která se ještě nelíhla, třeba i v umělé líhni. Nebo naopak slepice odpovídala na nahraný hlas toho pípání ještě uvnitř vajec.

Čili se ukazuje, že v některých případech těch vyšších tvorů je nezbytná péče rodičovská, ale že dochází k jakési protosociální komunikaci mezi rodiči a potomky ještě předtím, než se narodí. Mimochodem tohleto taky podporuje tu normu, která se dává těhotným ženám, že matka nemá podléhat stresům, má být v klidu, má žít takovým způsobem, aby to bylo velmi příznivé pro nenarozené dítě.

Je tady jedna možnost, kterou naznačuje Portmann, ale protože je biolog, tak se do toho nepouští a já to teď řeknu trochu dramatičtěji, trochu rozvedeněji. Je tady jedna možnost, že člověk je takové zvíře, které aby se mohlo stát člověkem, tak se musí dokonce narodit předčasně, aby ty sociální kontakty byly kvalitnější a aby začínaly daleko dřív, než bývá zvykem teprve po narození. Tedy kdyby se člověk nenarodil předčasně a jinak by to všechno bylo možné, takže prostě kdyby se narodil tak, jak je běžné u opic nebo primátů, tak že už by se z něj nikdy nestal člověk. Že aby se z něj stal člověk, tak je nezbytné, aby ty sociální kontakty začaly už tady.

Mimochodem to také vysvětluje, proč toto období těch dvanácti měsíců po narození je tak strašně důležité pro vývoj člověka, pro celý další život. Proč těch prvních dvanáct měsíců je strašně důležitých právě pro ten sociální kontakt. Tam, kde nedojde k navázání konkrétních sociálních kontaktů, to jest sociálních kontaktů nikoliv s funkcemi, například ošetřovatelem, sester, nýbrž s konkrétní lidskou bytostí, tak dochází k deprivaci toho dítěte, která je velmi často nenapravitelná. K tomu vývoji toho prvního roku patří navázání těsného, osobního, personálního kontaktu s jednotlivým člověkem. Ta představa, že mají být děti svěřovány nějakým ústavům, je naprosto scestná právě z tohoto hlediska. Člověk se nestane člověkem v jistém smyslu. Tam je potřeba něco takového. Dokonce bylo zjištěno, že je lepší špatná matka, než nejvýbornější instituce.

Tady se ukazuje, že něco se tady děje, co má nahrazovat tu nedostatečnost lidské bytosti. Jestli je to Mangelwesen, nedostatek bytosti, musí se pamatovat na to, že to je nedostatek a musí ten nedostatek být nahrazen. To nahrazení je samozřejmě vynález a nemůžeme to chápat v tom běžném smyslu pouhého surogátu, že sice nejlepší by bylo, kdyby se starala matka příroda, ale bohužel tady se musí starat společnost. Tak to není. Víme, že právě čím vyšší úroveň zvířat nebo živočichů, tak tím ta náročnost na péči rodičovskou je větší. Jak u ptáků, tak u savců.

Je to dokonce tak, že i třeba někteří dravci, vzácní dneska už dravci, snášejí třeba tři vejce a když se vylíhnou ta mláďata, tak to nejslabší mládě je likvidováno aktivně, protože ti dravci mají ten život tak tvrdý, že by neuživili tři a že by pak zahynuli všichni tři. Prostě jedno, to nejslabší mládě, je obětováno. K tomuhle dochází také v přírodě jinde, pouze v zajetí jsme svědky toho, že někdy dochází k tomu chaoticky. Ale to my nevíme z jakých důvodů, když třeba chováte králíka, králice má mladé a

sežere je. A tak se říká, ta není vhodná k chovu a tak dále. Tam prostě jsou ty instinkty tak zmateny, že nemůžeme z toho vyvozovat normální závěry, nebo závěry o normách, které pro to platí. Ale všechna zvířata, která jsou uvedena do kontextu světa lidského, tak většinou mají ty instinkty trochu pomateny. Co vy tady děláte v začátečnicích?

Jiný hlas: Mluvil jste o té vzestupné tendenci...

Nerozumím vám, musíte nahlas.

Jiný hlas: Když se neřešila ta tendence vzestupná, jestli tam nehrozí ještě větší nebezpečí...

To je vždycky možnost. Že se věci rozkládají, že upadají, že se všechno ničí, chřadne a tak dále, to je stav našeho světa. Mluvílo se o tom jako o entropické tendenci. Tento vesmír je na mnoha místech přesvědčivě entropický, to znamená, přechází od stavu méně pravděpodobného k pravděpodobnějšímu. A to platí pro všechno. Ale ovšem vedle toho, jak to znáte, jestli znáte Teilharda, tak ten říká, že napříč tomuto všeobecnému trendu entropickému, že tady existuje v tomto vesmíru také jakási cesta napříč, proti tomuto trendu. Čili opačně entropická, negentropická nebo negativně entropická. To znamená, je tady jakási nepochybná tendence přecházet od stavů jednodušších ke komplikovanějším, od stavů pravděpodobnějších k méně pravděpodobným. A tyto dvě tendence jsou pro tento vesmír charakteristické, zabývala se tím celá řada lidí zejména v padesátých, šedesátých letech.

Ukazuje se na to, že negentropická tendence může fungovat jen jako jakýsi parazit na té entropické – což je pochybné slovo, chtěl jsem jen vyprovokovat – tedy že využívá entropického toku k tomu, aby se proti němu vzepřela. De facto kdekoliv dochází k nějakému intenzivnímu negentropickému dění, vždy je to na úkor ještě urychlenějšího entropického dění jinde.

Nevychází to z počátku světa. Není jasné, jestli ten velký třesk na začátku je něco tak nepravděpodobného, aby od té doby čím dál všechno upadalo do stavu pravděpodobnějšího. To je zcela neprůhledné. Platí to asi jen jako eukleidovská geometrie někde v koutě, ale ne pro celý vesmír. Je to věc otevřená.

Nepochybné je, a to je naše zkušenost, že všechno, co existuje na tomto světě, má tendenci k úpadku. Má tendenci jít dolů, rozkládat se. Do baráku vám začne pršet, musíte opravovat. Všechno, co je uděláno, bere za své, ale je možno to udržovat, opravovat a tu a tam vymyslet něco nového, lepšího, trvalejšího. Vždy to však vyžaduje úsilí. Všeobecná tendence je rozpadat se a úsilí znamená udržet to, nebo ještě lépe postavit něco nového.

Mluvit o tom jako o nebezpečí je myslím přehnané, protože je to všeobecná záležitost. Ono je nebezpečné žít, život je nebezpečný, protože hrozí, že umřete. V momentě soudu je to nějak nepřesně vyjádřeno, v čem to nebezpečí je.

Jiný hlas: Já jsem myslel v souvislosti s tím vlastně... vyjadřující počty pravděpodobnosti... přerušení toho klesání... jakoliv ten počet pravděpodobnosti...

Tohle je přednáška, nikoliv seminář, takže diskuse sem nepatří. Jen na vysvětlenou je možno se na něco dotázat, ale diskusi sem nepatří, to všechno necháme do seminářů a takhle bychom se dostali příliš daleko. Budeme pokračovat ve výkladu.

Mangelwesen znamená, že lidské mládě není vybaveno dostatečně, a že dokonce není ani tak vybaveno, aby se narodilo v pravou dobu. Rodí se předčasně. Teď ukazují, že je možné, že tato anomálie má ještě nějaké hlubší opodstatnění. Nahlížíme, že tam musí nasedat sociální struktury, a nejen sociální, ale i jazykové, zejména u člověka, a působit ještě v době embryonální. Rozdíl je jen

jako intrauterinní a extrauterinní embryonální období. Prostě a dobře, embryonální období člověka končí asi v jednom roce života po narození. To je ještě ono embryonální vývoj. A do toho musí zasahovat jednak sociální kontakty, jednak už v tom prvním roce se dítě musí učit rozumět lidskému jazyku, lidské mluvě. To jest pronikat, stávat se obyvatelem světa jazyka a světa řeči. To časem ještě rozlišíme, jaký je rozdíl mezi obojím.

Tohle všechno je stav současný. Ten nějak začínal a my můžeme bez velkých skrupulí chápat jakousi vzpomínku na to, kdy se pračlověk, ještě živočich, stal člověkem. Byl to dlouhý proces, ale my si to musíme nějak zjednodušit. Stalo se to v chvíli, kdy tento člověk vypadl z přírody. Tak tenkrát chápeme, i když je to trochu silně řečeno, ale my rozlišujeme – a začali s tím staří Řekové – co je od přírody a co je buď konvencí, nebo nějakým lidským rozhodnutím.

To je umělé. Ještě dneska rozlišujeme to, co je přirozené, od přírody, a to, co je umělé. Třeba dům není přirozený, nýbrž umělý. V historii se prodělávaly významové posuny a vymýšlely se různé přirozenosti, které byly nepřirozené. Třeba se mluvilo o přirozenosti člověka, ačkoliv to je nepřirozené zvíře. Mluvilo se o přirozenosti Boha, ačkoliv Bůh se nenarodil a tudíž není vybaven vlastnostmi od přírody. Ty posuny necháváme stranou a mluvíme jen o tom rozdílu: co je od přírody, tedy *fysei*, jak říkali Řekové, a co je buď podle zákona – *nomó*, nebo co je *thesei*.

Aby vůbec bylo možno umělé, uměle vytvořené rozlišit od přirozeného, nemůžeme zůstat u toho, že člověka považujeme za přirozeného tvora. Protože kdyby byl člověk přirozený tvor, všechno to, co udělá, je také přirozené. A tedy proč mluvit o umělém? Když bobr, nebo bobří skupina, vytvoří jakési jezírko, tůň tam, kde nebyla, jenom proto, tak je to taky umělé. Když mravenci vytvoří mraveniště vysoké třeba půl metru, tak je to taky umělé. Vlastně každý tvor, který je tady, dělá něco umělého. Když dostanete horečku, protože jste byli infikováni virem nebo streptokokem, tak to je tady umělá nemoc. To není vaše přirozená nemoc, to je umělá. Proč tomu neříkáme umělé?

Abychom vůbec mohli rozlišovat mezi přírodním a přirozeným na jedné straně a umělým na druhé straně, musíme přiznat, že člověk není jen přirozený tvor. Tohle neobyčejně šikovně vyložil v beletrii, v takové téměř detektivní knížce, Vercors, francouzský spisovatel, který již umřel. V češtině je to přeloženo jako *Nepřirozená zvířata*. Vřele vám ji doporučuji, je to pěkné čtivo a navíc ta filozofická stránka tam je neobyčejně pěkně demonstrována, i když ne řešena.

Problém je: našly se někde jakési opičky, které už nejsou opičky, které jsou mnohem chytřejší. Teď si je uměle namnožili a používali v továrnách jako dělníků. Odbory se srotily a chtěly prokázat, že všechny zákony na ochranu lidských bytostí se musí vztahovat taky na tyhle bytosti. Z toho je zápletko. Jakým způsobem se před soudem může prokázat, že jde o lidi, a ne o opice? Že ten zákon je možno aplikovat, protože je dokonce nutno ho aplikovat na tyto bytosti, protože to jsou lidi. Dokázat, že to jsou lidi. Něco podobného v mnohem podstatnějším, hlubším významu, jako se prokazovalo, že také Indiáni jsou lidi, že také černoši jsou lidi a tak dále. Což se nepovažovalo za dané, nebo ve starém Řecku, že otroci jsou lidi, že děti jsou lidi, ženy jsou lidi.

Děti nebyly považovány za lidi, stařeny nebyly považovány za lidi, podobně jako dobytek spadaly do kompetence hospodáře. Takže když hospodář zabije svou jalovici, tak si stejně tak může zabít své dítě. Prosadit nějakým způsobem, že i děti jsou lidi, i otroci jsou lidi – víte, že tohle téma nechybělo u platónských dialogů – to nebylo jednoduché. Tohle se teď vyhnalo do extrému, že se najde jakási bytost živá, která je někde na pomezí, a teď jak se prokáže, že všechna základní lidská práva je potřeba uplatnit pro ni. Filozofie je tam přítomná takovým velmi příjemným způsobem a od té doby velice rád toho užívám jako příkladu pro to, že vlastně člověk není přirozená, přírodní bytost, že je nepřirozená bytost, nepřirozené zvíře.

Je to samozřejmě jednostranný pohled nebo jednostranný výměr. Ne každá nepřírozenost je lidská, je také nepřírozenost nelidská, protilidská, ovšem nepřírozenost protilidská není nepřírozenost přírodní, nýbrž je také nepřírozenost, skutečně nepřírozenost. Jsou s tím velké problémy, ale přece jenom ten problém je tam exponován docela schůdně.

Tedy se pokusme si nasimulovat, jak asi vypadala ta situace toho člověka, který – ještě ne člověk – vypadl z přírody a stal se člověkem. My tady sice budeme postupovat velmi schematicky, protože historicky to nemůžeme nijak doložit, leda nepřímo, ale v každém případě je tady základní věc, že my to musíme předpokládat. K něčemu takovému došlo. Někdy, nějak k tomu došlo. Že to byl dlouhý proces, neznámá, že k tomu nedošlo. Došlo k tomu, byl to proces. My to teď zkrátíme, jako kdyby k tomu došlo jednou, v jednom životě, ale to nic neznámá. Bible taky podobně říká, že člověk byl stvořen jeden den, a my víme, že ne, ale ono to snese, my si můžeme dovolit toto zjednodušení.

Ten člověk, který se ocitl mimo přírodu – jak se tam ocitl? Prostě přestal být vybaven tak, jako jsou vybaveny přírodní bytosti. A přitom byl vybaven schopností si to uvědomit. To je základní věc. Člověk zažil jakousi základní zkušenost, úplně novou, kterou dosud tady nezažil žádný tvor na této planetě a možná v celém vesmíru. Nevíme, jestli ještě někde nějaké živé tvorové jsou. On zažil tu svou odcizenost přírodě. A ta odcizenost spočívá v tom, že se dostal do situace trvalé bezradnosti. Takhle zvíře se může dostat do situace bezradnosti, ale většinou jsou to vypjaté momenty, kdy je z té bezradnosti vyraženo, a to i fyzicky (je sežráno, nebo něco takového), prostě neví, co dělat. Anebo uměle se dostane do stavu jakési neurózy. To my můžeme uměle zvíře přivést do stavu, kdy je delší dobu v naprosté bezradnosti a začínají se tam ukazovat neuropatologické projevy.

Prostě můžeme mluvit o tom, že někdy před dvěma miliony let přibližně – možná to bylo daleko dříve, donedávna se mluvilo o jednom milionu, dneska už někteří mluví o čtyřech milionech, to bude potřeba pak zkoumat, kdy vlastně a čím k tomu došlo – pro nás je to dávno a z hlediska historie života, která je nejméně tři a půl miliardy let na této zemi, je to doba neobyčejně krátká. Tedy v této době někdy před dvěma miliony let vypadl jeden rod a druh vysoce organizovaných živočichů z rámce přírody do té míry, že se té přírodě pronikavě odcizil. A co je důležitější, že toto odcizení prožil a procítil, takže se začal děsit tohoto odcizení. Čili my můžeme tady hovořit o jakémsi počátku jakéhosi dlouhodobého děsu. Děs je znám u zvířat tam, kde jsou ohrožena, ale to jsou okamžité chvíle děsu. Tady šlo o děs jiného typu. Bývá zvykem u nás, vlivem některých autorů, rozlišovat mezi strachem a úzkostí. Já jsem užil toho slova děs, protože ho užívá Heidegger, ale v jiné souvislosti, ale v té souvislosti bezradnosti se to dá.

Člověk tedy žil v jakési trvalé úzkosti, která nebyla převoditelná na nějaké konkrétní ohrožení. Ta úzkost byla zakotvena v tom znejistění člověka ve světě, do kterého byl postaven. Člověk si byl zásadně nejistý. A to proto, že ho instinkty začaly opouštět. My můžeme mluvit o tom procesu řídnutí instinktů, který má dvě stránky. To řídnutí je jednak objektivní, že některé instinkty vyhasínají, a pak to má tu stránku subjektivní (z hlediska toho subjektu), že totiž člověk díky své inteligenci a způsobu, jak reaguje na prostředí, vytváří situace, na které nikdy žádné instinkty neexistovaly. Čili na jedné straně některé instinkty nefungují dost efektivně v situacích, které jsou běžné a které jsou zvládnány jinými vyššími živočichy velice hravě. A na druhé straně člověk vlastně sám spolupůsobí, že jeho situace ve světě je čím dál komplikovanější. A tato komplikovanost roste takovou měrou, takovou rychlostí, že se ani žádné nové instinkty nemohou vytvořit. Začíná období jakési neobyčejné na jedné straně plasticity a na druhé straně hybnosti, která zvyšuje stále víc a víc svou rychlost. Instinkty se mohly vypěstovat pouze tam, kde se ty změny děly pozvolna. Kde se změny dějí rychle, tak tam prostě instinkty na to nestačí. Instinkt se nestačí vytvořit. A tento znejistěný tvor – a člověk je tento znejistěný tvor, navíc nevybavený dostatečně pro toto znejistěné postavení – tato bytost se musí pokusit vytvořit náhradu.

Původně to byly jenom rituální zvuky. Ať je to jakkoliv, tak tímto vynálezeckým způsobem – to jsou jakési iniciace, jakési zkoušení čehosi nového – co mělo navíc všechny ty atributy té obrany proti pocitu odcizenosti, té obrany proti pocitu ohrožení, té obrany proti tomu děsu z toho, že si nevím rady. Prostě v tu chvíli se zapomene na to, že se děším, že nevím, co bude zítra, a najednou teď prožívám přesně ten výkon rituálu a tím se jakoby uklidním. To celá řada lidí potřebuje ještě dneska, rituály jsou právě tak rozšířeny a udržovaly se, protože plní tuto funkci.

Na druhé straně jsou teoretici, kteří říkají, že třeba i to mluvení nebo psaní je vlastně jenom změněný rituál. Byl tady u nás jeden holandský filozof, který teď je ředitelem po Bredovi, se stal ředitelem Husserlova archivu, Ijsseling. A ten měl přednášku velice pozoruhodnou, která na mě nechala hluboký dojem. S takovým jistým humorem obráceným vůči sobě říkal: „No a tak i my, co píšeme knihy a co pořád přednášíme a mluvíme a tak dále, my vlastně v tom nevidíme jakýsi rituál, kterým utíkáme.“ Utíkáme před pomyslením vlastně. Právě starci jsou takoví žvaniví. Protože oni tím, jak mluví... Všimněte si třeba, když analyzujete Hrabala. Jeho povídky – já nemyslím Hrabala samotného – už jeho povídky. Když tam prostě máte jednu takovou knížečku, kde není tečka. Kde to začíná a končí a mluví tam stařec. To těžko by mohl být Hrabal, kdyby napsal, že to nějaká dívka, třeba nějaký mládenec, že tam takhle mluví. Furt mluví bez tečky a tak dále.

Něco na tom je, je to zajímavá myšlenka. Možná, že opravdu to, že malujeme a že píšeme hudební skladby a že píšeme romány a tak dále, že to všechno jenom ukazuje, jak dál a dál se prohlubuje ta nepřirozenost toho našeho zvířectví. Že jsme nepřirozená zvířata. Není přece přirozené – a teď jsme dokonce nepřirození lidé. I jako lidé, sice normální člověk nemaluje, normální člověk nepřednáší dlouho, normální člověk nestaví domy nebo katedrály, prostě to je samých extravagancí všechno. Tedy tady se ukazuje, že ten rituál opravdu přetrvává do jisté míry, i když třeba už neznatelně a někdy nerozpoznatelně. A že něco právě v tom rituálu jako by umožnilo tak obrovské věci, jako třeba básnickou řeč. Nepochybně nemůžeme vyložit báseň nebo básnictví ze strachu ze smrti. Teď tam můžeme najít tento prvek, ale báseň je něco jiného. A podobně všechno to ostatní, co jsem taky jmenoval.

Takže sice rituály někde na začátku byly velice důležité a do jisté míry zůstávají důležité i dnes, ale jenom umožnily jakousi cestu někam k něčemu novému, co fungovalo jako třeba v radiotechnice, že se musí udělat ta nosná vlna, na kterou teprve se ten program nahrává. Nebo v genetice reduplikace nějakých chromozomů, která umožňuje, že najednou se tam začnou uplatňovat jisté geny, které by se bez té reduplikace uplatnit nemohly. Že prostě jakési zkomplikování situace umožňuje novou svobodu. Nikoli teda, že by to znamenalo omezení svobody.

Svoboda nejvíc je omezena tam, kde nejsou žádné normy. To jsme si říkali při té půtce s prvním ročníkem. Že svoboda vždycky vyžaduje, chcete-li dosáhnout vyšší úrovně svobody, vždycky předpokladem je, že přijmete nějaká pravidla. Samozřejmě ne vždy a ne všechna pravidla vedou ke zvětšení svobody. Takhle to jednoduché není. Jsou pravidla, která jsou k ničemu, nebo jsou pravidla prostě špatná a jsou pravidla, která naopak vaši svobodu mohou svazovat. Ale neexistuje svoboda, skutečně kvalitní svoboda bez nějakých norem, které přijmete.

To lze vidět na dnešním stavu společnosti, celé evropské společnosti, prostě to, o čem mluvil Nietzsche jako o nihilismu evropském, o specifickém evropském nihilismu. To se vyznačuje mimo jiné také tím, že dosavadní normy se rozkládají, nejsou dodržovány, neoslovují lidi, lidi se na ně vykašlou, a tím pádem lidský život je daleko primitivnější. Nutně primitivnější. K tomu patří celá ta sexuální vlna nebo vlna toho sexualismu, protože to je návrat k čemusi primitivnímu. To je průvodní znak toho, že dosavadní normy nefungují a nové nejsou. Ať už je to vlivem toho, že byly špatné, nebo že prostě už nikomu nevyhovují.

Jiný hlas: Ta primitivnost je pak projevem nesvobody?

Nepochybně. To je přesně projevem nesvobody. Je to tak, že ta primitivnost vlastně potlačuje tu svobodu. Znemožňuje tu svobodu. Vede k nesvobodě. A to patří do té entropické tendence toho světa. Samozřejmě všechna období všech civilizací, všech kultur, která se vyznačují tímhle tím, jsou období úpadku. V tu ránu, kde přestanou platit jisté normy a začíná chaos a nejhybnější v té společnosti jsou ty vrstvy společnosti, které neuznávají žádné normy, tak to samo o sobě je dokladem úpadkového období.

A tohleto období buď jde pořád dál k dalšímu a dalšímu úpadku, takže nějaká ohniska nových norem jsou zakládána někde jinde v jiných civilizacích a ty potom jdou nahoru a tahle civilizace, která takto stále upadá, jde dolů. Anebo je to rozpoznáno a přicházejí lidé, kteří ukazují, že je potřeba zase život podrobit nějakým normám. Pochopitelně vždycky jsou to lidé, kteří chtějí podrobit těm normám dosavadním a starším, a to selhává, to prostě samozřejmě není možné se vracet. Ať už se to vynucuje násilím anebo přesvědčováním nebo přemlouváním.

A druhá možnost je se vrátit k nějakým starým zapomenutým normám, které nejsou předmětem averze a nechuti současné společnosti. Vypadá to pak jako návrat, to se podařilo třeba na začátku nového věku, kdy se rozkládal středověk, upadá to po všech stránkách a teď se tam rodí nějaká nová koncepce, nový řád. A ta se neobejde bez navázání na cosi. V tom počátku novověku tam se navazuje jednak na řecký starověk, v té humanistické větvi, a v té druhé větvi je to to prvokřesťanství, že se navazuje na první církev, na evangelium a tak dále. Čili renesance a reformace. Bez toho by nebylo nového věku. Ovšem dneska je situace taková, že humanismus je vyprázdněn. Renesance je dneska čímisi naprosto antikvovaným a reformace také. I když jsou koncepce, že reformace vlastně není dodělaná, že by se to mělo ještě dokončit a tak dále, ale dneska už to takřka nikdo neříká. Ještě po válce se to objevovalo, zejména mezi válkami. Dneska neznám myslitele, který by tak rigorózně řekl něco třeba jako u nás Hromádka, že reformace nikdy nevytvořila svou filozofii a že tedy vlastně není dokončená. Že musí ještě svou filozofii nějak formulovat. Samozřejmě je to dneska už anachronismus, dneska už žádná protestantská nebo reformační filozofie není možná, dneska je možná už jenom ekumenická. Teď je otázka, jestli toto budeme chápat jako nedokončenou reformaci, nebo naopak jestli budeme vidět v těch reformních pokusech katolicismu jakési pokračování a mnohem legitimnější pokračování reformace, zatímco ta dosavadní reformace končí někde na písku. Kdesi dneska opravdu ta krize protestantismu je daleko větší. Já jsem protestant, můžu si dovolit to bezpečně říct.

Tedy to je otázka. Každopádně ale je jasné, že dneska jsme v době úpadkové. Všechny parametry ukazují k tomu, že žijeme v době úpadkové. A teď bude záležet na nás, jak na tuhle otázku odpovíme. Jak tedy odpovíme na tuhle výzvu. Poněvadž samozřejmě každá situace musí být chápána jako výzva pro nás. To není pouhý fakt, to je výzva. A jestliže tady je úpadek, tak co uděláme proti němu? Nebo jestliže jde něco nahoru, tak co uděláme pro to, abychom tomu pomohli? Vždycky každá situace znamená výzvu pro nás.

No a dosavadní zkušenost mluví o tom, že je potřeba k větší svobodě dospívat lepšími normami. To je zjednodušeně řečeno a my se taky k tomu vrátíme, co to vlastně normy jsou, co to tou solí je vyprázdněno. Normalita, tomu nikdo nerozumí. Normalita obvykle je chápána jako průměr, průměrnost. Normální je to, co v Gaussově křivce dělá ten vrch. To je normální. Normální je být tak přiměřeně chytrý. Je zcela nenormální být geniální a zcela nenormální být idiot. To takhle chápeme. Jenomže to je právě velký problém. My víme, že vždycky ve vývoji už biologickém, natož duchovním, myšlenkovém, vždycky rozhodující funkci mají ti extravagantní lidé, kterých je menšina. A jenže nevíme, kteří to jsou.

Ten problém je ten, že nevíme, kterým směrem se ten vývoj bude ubírat. Čili víme samozřejmě, rozpoznáme tu menšinu těch naprosto neschopných, ty, který jsou úplně na chvostě toho vývoje, lidi méněcenní a tak dále, to rozpoznáme velmi snadno, ale nerozpoznaeme ty a nemáme – a to patří také k době úpadkové – nemáme nejmenší respekt k těm, kdo jsou lepší než my. To je speciální zatížení české tradice. Jak u nás někdo vystrčí hlavu trošičku nad průměr, tak se stává téměř normou pro každého Čecha mu podrážet nohy anebo ukazovat, že to je vlastně blbec a podvodník.

A ovšem nesnadné je to i jinde ve světě. Tam ovšem existuje přece jenom jakýsi zápas. Je to konkurence, která vede k zápasu a ten má ovšem jistá pravidla. Čili pokud ta pravidla jsou zachovávána, tak lze mluvit o zvyšování úrovně. Pokud ta pravidla jsou obcházena, nebo to jsou špatná pravidla – a velmi často jsou to špatná pravidla, víte, že i na Západě, ale zejména k nám se uvádí třeba takzvaná scientometrie, což jest jakýsi dospělý plod blbosti, nebo co to říkal... omezený způsob zpracovávání vědeckých výsledků, takže vycházejí jakási čísla a podle těch se hodnotí kvalita toho dotyčného vědce. Do jisté míry to vychází v technických oborech a v přírodovědeckých, pokud nejsou to vysloveně teoretické subdisciplíny, ale nevychází to v základním výzkumu a nevychází to zejména v duchovědách. A už vůbec ne ve filozofii, tam to nikdo takřka nezkouší, poněvadž tady taky není dost filozofů, aby se to vůbec dalo aplikovat úspěšně.

Tak je to třeba také způsob vědecký... já ukážu jenom na ten Science Citation Index. To někdy v padesátých, začátkem šedesátých let začal vycházet takový časopis, který byl zařízen takovým zvláštním způsobem, že uváděl práce vždycky v příslušném oboru, třeba v mikrobiologii nebo v sociologii taky později, ale většinou to byly přírodní vědy, medicína. Uváděl práce a kolikrát jsou citovány za určité období, třeba čtvrt roku. A tohleto bylo zpracováno zejména čím dál víc pomocí počítačů, čili trochu se to usnadnilo, nebyla to práce obrovského týmu lidí, už poměrně se to redukovalo. A teď prostě práce, které byly hojně citovány, se považovaly za lepší než práce, které jsou málo citovány.

Každý takovýhle vnější aspekt – to patří také do toho, jak budeme hodnotit filozofii – každý takovýhle vnější aspekt vede ke dvěma věcem. Za prvé neodpovídá zcela skutečné kvalitě, protože vypovídá nejenom o kvalitě práce citované, nýbrž i o kvalitě práce těch citujících. Čili vždycky je to problém maličko, který se musí dešifrovat. Prostě to je jedna věc. Filozof vždycky musí pamatovat na to, že když někdo myslí něco, tak že se nesmí bavit jenom o tom něčem, nýbrž že musí taky upírat pozornost, jak o tom ten dotyčný mluví a jak o tom myslí. A zejména taky k sobě, jak on sám o tom mluví a jak on sám myslí. Čili to patří k tomuhle. Prostě Science Citation Index je založen na tom, že hodnotí určitou práci podle toho, jak je citována, kolikrát je citována, ale už nehodnotí ty, kdo citují.

To je jedna věc. Druhá věc spočívá v tom, že jakmile lidé – a lidé jsou myslící bytosti – jakmile vědí, že se něco takhle hodnotí, tak to dovedou švejkovsky, česky a nebo jinak organizačně zařídit, aby byli citováni. A to se zařizuje prostě tím, že jsou jakési malé mafie příslušných odborníků, kteří se furt navzájem citují. To například dělají analytici. Je velmi obtížné najít analytika, který cituje někoho jiného než jiného analytika. A citujou se hodně navzájem. Čili ať už to dělají z jakýchkoli důvodů, nepochybně pak se vytvoří dojem – v tomto případě je to zpráva, že analytická filozofie je významný filozofický směr. Tady to náhodou je pravda. I když to není můj směr, tak nepochybně to je jeden ze dvou nejvýznamnějších filozofických škol nebo směrů v tomto století. Ale důležité je, že se to dá organizovat. Takže zejména v malých poměrech, jako jsou poměry české, se dá zaranžovat, že nějaký učitelček vás někde... Podívejte se do Science Citation Indexu, přičemž ten přítel je třeba zcela neznámá postava, ale to už není předmětem hodnocení. Můžete zajistit, když máte dost známých venku v cizině, aby vás všichni ocitovali. Dáte jim na příkaz, zajistíte to. Nemusíte to dělat podvodně. Prostě jedete někam a přinesete svou práci, předáte ji svým známým a ještě jim třeba ukážete, co je důležitý.

Vědecká práce se většinou dokazuje tím, že tam máte hodně citací. Čili proč bych tam nedal víc citací, zdají-li se, zejména když jim ukážete, co je tam nejdůležitější, aby to nemuseli číst? To se dá takhle zařízovat a nemusí to být bon ton. Často je to taková malá mafie, která způsobuje jakési nerovnovážnosti v tom citování.

Navíc citovat musí být ostré, jinak je to trošku absurdní, pokud to není práce historická, historicko-interpretáční. Pokud interpretujete autora, tak tam je samozřejmě povinnost říct, když citujete něco, odkud to je. Musí se dodržovat jistá pravidla, že to citujete tak, aby to někdo mohl najít. Úplně to citovat a nejlépe podle nějakého kritického vydání, pokud možno akademického.

Ovšem to neplatí pro filozofii vůbec. Když čtete Whiteheada, tak tam nenajdete prakticky citace, anebo když, tak tu a tam něco málo, ale nic moc. Protože pro někoho, kdo ukazuje, kdo vypracovává svůj vlastní systém, je vlastně každá citace odváděním pozornosti od toho, co tam dělá. Takže je skoro lépe necitovat, dokonce je lépe nejmenovat, myšlenku jenom vyložíte, ale neříkáte, kdo s ní přišel první. Protože v tu ránu přijde okamžitě někdo, kdo na to má jiný názor, a začne se s vámi hádat o něčem úplně jiném, než vy píšete. On si to najde a vyloží, že to citujete špatně.

On si může docela upřímně myslet, že to citujete špatně. A vy víte perfektně, proč jste to citovali, jenomže jste to citovali v jiné souvislosti a kvůli něčemu jinému, než si myslí ten interpret, který vůbec neví, co vy jste měli za záměr, co jste chtěli dělat. Čili ve filozofii je citace sama o sobě velmi problematická a to tím spíš, že dokonce interpretace je věc problematická. Je nesnadno interpretovat celého filozofa, natož ho citovat.

Čili nejlépe citovat jenom tam, kde jde o loci communes, kde to všichni stejně znají a pak už není potřeba říct odkaz. Když cituju z Leibnize, že otázka je, proč je vůbec něco a proč daleko spíše není nic, tak to nemusím citovat, poněvadž každý znalec ví, odkud to je citováno, a neznalci je to radši neříct, protože v tu ránu vás začne obtěžovat.

Tak my musíme skončit. Já vám chci říct jenom k tomu prožitku toho...